

Liz
Behmoaras
Kimsin
Jak
Samanon?

—
Biyografi
—

Liz Behmoaras Kitapları

Türkiye’de Aydınların Gözüyle Yahudiler
Kimsin Jak Samanon?
Yüzyıl Sonu Tanıklıkları
Mazhar Osman: Kapalı Kutudaki Fırtına
Bir Kimlik Arayışının Hikâyesi
Suat Derviş: Efsane Bir Kadın ve Dönemi

Sevmenin Zamanı
Sen Bir Başka Gittin
Alman Subayın Evi
Lale Pudding Shop
Köpek
Küçük Dev Kadın Azra

KİMSİN JAK SAMANON?

Toplu Eserler – 1

Yazan: Liz Behmoaras

Yayına hazırlayan: Sevim Erdoğan

Yayın hakları: © 2026 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Sel Yayıncılık, 1997

Doğan Kitap’ta 1. baskı / Ocak 2026 / ISBN 978-625-5683-95-3

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Geray Gençer

Sayfa uygulama: Yeşim Ercan Aydın

Baskı: Ayhan Matbaa Basım San. Tic. Ltd. Şti.

Mahmutbey Mah. 2622 Sok. No: 6/41

Bağcılar - İSTANBUL

Tel. (212) 445 32 38 / Faks (212) 445 05 63

Sertifika no: 44870

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Kimsin Jak Samanon?

Liz Behmoaras

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

Bakan, dinleyen anlamaya çalışan bir yazar: Liz Behmoaras

2025 yılında aramızdan ayrılan Liz Behmoaras, ardında yalnızca kitaplar değil; dikkatle bakmayı, dinlemeyi ve hatırlamayı öğreten güçlü bir yazarlık tavrı bıraktı. Gazeteci, çevirmen, editör ve yazar kimliklerini birbirinden ayırmayan Behmoaras için yazmak; tanıklık etmek, sorumluluk almak ve çoğu zaman zor ama gerekli soruları ısrarla gündemde tutmak demekti.

Gazetecilikten biyografiye, söyleşiden romana uzanan yazarlık serüveni boyunca Liz Behmoaras, yazıya hep bir sorumluluk duygusuyla yaklaştı. Bu nedenle metinlerinde kimlik, aidiyet, hafıza ve birlikte yaşama meselelerine yer verdi.

Biyografi kitaplarında, kişisel hafızayla tarihsel anlatı arasındaki geçişken alanı yokladı. Söyleşi kitaplarında entelektüel tartışmaları gündelik dilin içine çekti. Romanlarında ise geçmişin bugünle nasıl konuştuğunu, sessiz kalanların hikâyelerinin nasıl yankılandığını işledi. Türler değişse de metinlerin merkezindeki odak noktası aynı kaldı: görmezden gelineni görünür kılmak, kolay cevaplardan kaçınmak, karmaşıklığı olduğu haliyle bırakabilmek.

1950 yılında İstanbul'da doğan Liz Behmoaras, Fransızca, Türkçe, İspanyolca ve Rumcanın konuşulduğu çok dilli bir evde büyüdü.

Notre Dame de Sion Fransız Lisesi'nden mezun olduktan sonra çeşitli yayınevleri için edebi çeviriler yaptı; yerli ve yabancı yayın kuruluşlarında serbest gazeteci olarak çalıştı. 1986-1996 yılları arasında *Şalom* gazetesinde görev aldı. Bu süreçte *Nokta* dergisine, *Yeni Yüzyıl* ve *Cumhuriyet* gazetelerine; ayrıca Fransa'da yayımlanan *Libération*, *L'Arche* ve *Tribune Juive* gibi yayın organlarına yazılar yazdı.

Yazarlığa bir söyleşi kitabıyla adım attı. *Türkiye'de Aydınların Gözüyle Yahudiler*'in (Gözlem Yayınları, 1993) ardından yayımlanan *Kimsin Jak Samanon?* (Sel Yayıncılık, 1997) biyografi türündeki ilk çalışması oldu. Büyükannesinin anılarını merkeze alan bu kitapta, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan çalkantılı bir tarihsel dönemi; cemaat yaşamının gündelik pratiklerini ve devletle kurulan ilişkiyi kişisel bir anlatı çerçevesinde ele aldı.

Yüzyıl Sonu Tanıklıkları / Akdenizlilik, Kimlik ve Entelektüalizm Üzerine... (Sel Yayıncılık, 1998) adlı kitabında Amin Maa-louf, Orhan Pamuk, Bernard-Henri Lévy, Umberto Eco ve

Çetin Altan gibi isimlerle yaptığı kapsamlı sohbetleri bir araya getirdi.

Ardından gelen biyografi kitaplarında, yakın tarihin farklı yüzlerine odaklandı. İki yıllık titiz bir araştırmanın ürünü olan *Mazhar Osman: Kapalı Kutudaki Fırtına*'da (Remzi Kitabevi, 2001) Mazhar Osman'ın hayatını edebi bir anlatıyla romanlaştırdı. *Bir Kimlik Arayışının Hikâyesi*'nde (Remzi Kitabevi, 2005), Kemalizm ve Türkçülük ideolojileriyle güçlü bağlar kurmuş Moiz Kohen'in, bilinen adıyla Munis Tekinalp'in yaşamını merkeze aldı. Ardından *Suat Derviş: Efsane Bir Kadın ve Dönemi* (Remzi Kitabevi, 2008) geldi. Bu çalışmada Suat Derviş'i sınıf, siyaset, kadınlık ve yazarlık gerilimlerini aynı bedende taşıyan, çok katmanlı bir figür olarak ele aldı. Kitap Bulgarca ve Arapçaya çevrildi.

Bu arada Ayşe Kulin, Alev Alatl ve Nurşen Mazıcı ile ortak bir çalışmaya imza attı: *Yalnız Değilsin* (Destek Yayınları, 2009). Bu kadınları birleştiren ortak payda, Türkiye'ye duydukları derin bağlı.

Liz Behmoaras'ın romana geçişi, yine tarihsel bir dönemi arka plana aldığı *Sevmenin Zamanı* (Doğan Kitap, 2011) ile oldu. Bu kitabı Rusçaya ve Macarcaya çevrildi. Ardından *Sen Bir Başka Gittin* (Doğan Kitap, 2015), *Alman Subayın Evi* (Doğan Kitap, 2017), *Lale Pudding Shop* (Doğan Kitap, 2020) ve *Köpük* (İthaki Yayınları, 2023) yayımlandı. Söyleşi ve biyografi kitaplarında olduğu gibi romanlarında da kimlik, aidiyet ve hafıza sorunlarına odaklanmayı sürdürdü.

Liz Behmoaras, son kitabı *Küçük Dev Kadın Azra* (Kırmızı Kedi, 2024) yayımlandıktan kısa bir süre sonra, 14 Şubat 2025'te aramızdan ayrıldı.

Doğan Kitap olarak, yazarın uzun süredir baskısı bulunmayan ilk kitaplarını da kapsayan külliyatını okurla buluşturmaktan mutluyuz. Zaman içinde erişimi zorlaşmış bu metinlerin bugün hâlâ güncelliğini ve düşünsel önemini koruduğuna inanıyoruz. Bu külliyat, Liz Behmoaras'ın metinlerinin farklı dönemlerde yeni anlamlar üretebildiğine ve okurla yeni karşılaşmalara açık olduğuna duyulan inançla hazırlandı. Çünkü bu metinlerde hatırlama, yüzleşme ve birlikte yaşama soruları her okumada yeniden karşılık buluyor.

Sevgili Liz Behmoaras'ı, üretkenliği kadar nezaketi, dinmek bilmeyen merakı ve araştırma tutkusuyla da hatırlayacağız.

Anısına saygıyla...

Doğan Kitap

Eşime

Anılarını benimle paylaşan anneanneme,
Bu anıları kitaplaştırma fikrini veren Prof. Dr. Selçuk Erez'e,
Tarih araştırmalarından biri bu "öykümsü anıların" can
noktasını oluşturduğu için Prof. Dr. İlber Ortaylı'ya,
Çalışmamın çeşitli aşamalarında önerilerinden
yararlandığım, edebiyat eleştirmeni, yazar Feridun Andaç'a,
Yüzyılın başındaki Hasköy'e fotoğraf makinesiyle benim için
âdeta yeniden hayat veren fotoğraf sanatçısı İzzet Keribar'a,
Din ve dil konularında beni aydınlatan arkadaşım Yusuf
Altıntaş'a,
İlgilenebileceğime inandığı her belgeyi bana ulaştıran
araştırmacı yazar Rifat Bali'ye,
Bana fotoğraf arşivini açan Şalom Gazetesi Genel
Koordinatörü Silviyo Ovadya ile gazetenin tüm çalışanlarına,
Karakalem çizimlerinin kitabımda kullanılmasına izin veren
Dr. Musa Albukrek'e, en içten teşekkürlerimi sunarım.

Adel dünyaya küçük kadife taburesinin üstünden bakıyor.

Uzak yakın görüntüler

Büyükannem bir süredir çekmecelerindeki kâğıtları bir araya getirdikten sonra yırtıp atıyor. Yırttıkları da neredeyse eli kalem tuttuğundan, yani otuzlu, kırklı, ellili, altmışlı, yetmişli değil, “onlu” yıllardan bu yana, gündelik olayların dökümünü yaptığı sararmış kâğıt desteleri ile sayfalarında kurutulmuş çiçeklerle birlikte, öbür dünyaya göçmüşlerin imzasını taşıyan dizelerle dolu hatıra defterleri... Sonra, örneğin Baden-Baden’den ya da Gallipoli’den, Constantinople’a ya da Constantinople’dan bilmem nereye yollanan romantik sözlerle dolu kartpostallar; sonra, paralı, kuruşlu, liralı hesapların tutulduğu karneler... “Bunlar artık kimleri ilgilendirir ki?” diyerek defterleri, kartları, ajandaları bir bir yırtıyor; bir asra yakın ömrün, günbegün tutulan notlar şeklindeki öyküsü böylece ufacık kâğıt parçacıkları halinde uçup gidecek, geriye sadece sözlü anılar kalacak... Çocukluğumdan beri, değişik biçimlerde dinlediğim ve bazen içimi bayıltan hikâyeler. Fotoğrafçıya poz vermek için kadife kaplı taburenin üstüne çıkmış, yusuvarlak yüzünde kocaman siyah gözleri mahzun ve dikkatli bakan, belde kocaman fiyonklu beyaz elbisesiyle dimdik duran küçük Adile Meryem Samanon’un anıları: çiçekli bahçeler içindeki ahşap evleriyle güzelim Hasköy semti, Samanonların yaşadığı iki katlı görkemli taş bina, *Tia* Rozina

ve İspanyolca şarkıları, neşeyle kutlanan nişanlar, düğünler bayramlar... Sonra savaş yılları, kıtlık, yoksulluk ve acılara rağmen canlı tutulan gençlik umutları... Doğulu bir Yahudi kızına has o boyun eğmişlik yüzünden ıskalanan hedefler, ıskalanan koca bir yaşamın ilk dönemleri! İşte bütün bu sıradan ve müthiş şeyleri belgelemek istiyordum...

Ve bir gün Profesör İlber Ortaylı'nın Tel-Aviv'de sunduğu bir bildirisinde, bir avuç genç aydın tarafından yüzyılın başında Türk dilini Yahudilerin dili haline getirmek için oluşturulan Ta'mîm-i Lisânî Osmanî Cemiyeti'nin adını ilk kez duydum. Tüzüğün altına imzasını atmış olanlar arasında Adile Meryem'in babası Jak Samanon Efendi de vardı. Yani büyük dedem! Sanki bir yapbozun parçaları bir araya gelmiş, ortaya oldukça net bir görüntü çıkmaya başlamıştı: 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında bir Yahudi ailesinin yaşantısıyla birlikte kimlik sorunlarının sergilendiği görüntüydü bu...

Liz Behmoaras

Bir şarkılıktı hepsi

Adile Meryem (Adel) 1905 yılında, İstanbul'un Hasköy semtinde doğdu. Annesiyle babası, çocuk sahibi olmadan önce yedi yıl beklemişlerdi. Çünkü babası sıra dışı bir evlilik yaptığı ve bunun doğacak çocuklar açısından birçok sakınca taşıyabileceğini pekâlâ biliyor olmalıydı: Eşi Eliza Kadun Samanon aynı zamanda yeğeniydi. En büyük ağabeyi Moşe Samanon'un ilk kızı, babası Hayim Samanon'un ilk ve en sevdiği torunu. Zira Hasköylü boya tüccarı Hayim Efendi, sofraya oturduğunda karşısına yalnızca gözbebeği "Elizika"yı alıp onunla yemeğini paylaşırken sohbet edermiş. Sofranın yanı başında ayakta durarak kendisine hizmet eden karısı dahil, diğer aile fertleri, usule uygun olarak ancak ondan sonra yemek yermiş.

Hayim Efendi, *Senor Nono*,¹ Adel'in babasının babası, annesinin büyükbabası... Çok sararmış, çok eski bir fotoğraftan bakıyor soyundan gelenlere: Başında siyah bir takke var, üstündeyse çizgili bir *antiri*² ile kürk yakalı ve astarlı bir *kyurdi*.³ Uzun çehresini kocaman beyaz sakalı çevreliyor; güçlü elleri, dizlerinin üzerine, bir tür yakarışı andırır tarzda garipçe açıl-

1. Bey dede.

2. Muhtemelen, "entari"nin bozuk bir şiveyle telaffuzu.

3. İçi kürklü uzun manto.

muş; yanında ayakta duran eşi Kadun, muhtemelen hayatında ilk ve son defa poz vermenin tedirginliğiyle, keten *antiri*'nin üstünde gocu ve başında *tokado*⁴ denen eşarbiyle ürkek ve şaşkın. Göğsünün üstündeki görkemli *yardan*⁵ ve upuzun *kolana*⁶ ailenin oldukça varlıklı olduğunun âdeta parıldayan kanıtları.

Adel'in annesi Eliza'ya gelince, o başını hiçbir zaman örtmemişti. Güzel sayılmazdı; tombul ve kısa boyluydu ama İzmir üzümlerini andıran küçük siyah gözleri fıldır fıldır bakardı. Üstelik Alliance Mektebi'nde⁷ birkaç yıl okumuş olması, o dönemde bir genç kız için iyi bir eğitim sayılırdı. İspanyolcanın yanı sıra Fransızca okur yazar ve konuşurdu. Alliance'ta dikiş nakış da öğrenmişti. İyi bir ev hanımı olma yolundaydı. Zekiydi ve biraz da alaycı. *Senor Nono* küçük kızın, annesinin fare görünce çılgık çılgıla bağırmasını taklit edişine çok gülerdi.

Eliza evlenme yaşına geldiğinde *Nono*'su ona en uygun damat adayının ancak en küçük oğlu Jak, Jako ya da annesinin hitap ettiği gibi Jakito olabileceği kanaatine varmış. Öyle ya, Jako'dan iyisini nerden bulacaktı? Delikanlı, Alliance Mektebi'nde okumuş, sonra o zamanki adı Mekteb-i Sultani olan Galatasaray Lisesi'nden başarıyla ehliyetname almıştı. Ardından Darülfünun-ı Osmanî'ye bağlı Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'yi bitirmişti. İstanbul Ticaret Odası'nda zabıt kâtipliğinin ve Şark Demiryolları'nda hukuk müşavirliğinin

4. Bir tür başörtü.

5. Gerdanlık.

6. Uzun ve kalın altın zincir.

7. Doğu Avrupa ve Ortadoğu Yahudilerine Fransızca eğitim vermek ve onları kalkındırmak amacıyla kurulan, merkezi Paris'te bulunan Alliance Israélite Universelle kurumuna bağlı okullar.

“Antiri”li Hayim Efendi oturarak poz vermiş, karısı ise ayakta sanki ona hizmete hazır.
Besbelli Alliance’ın değişim rüzgârlarından henüz etkilenmemişler.

Önceleri idealist olup sonradan olaylara ve insanlara biraz mesafeli, biraz da alaycı bakmaya alışmıştı
Jak Efendi.

yanı sıra, önde gelen Osmanlı paşalarının hukuk danışmanlığını yapıyordu... Rus Çarı Nikola'ya benzediği söylenirdi. Çar gibi uzun ince bir yüzü vardı; bakışları sevecen, biraz da hüzünlüydü.

Amca ile yeğen, (Jako ile Eliza) tahminime göre 1898'de Hasköy'deki Parmakkapı Sinagogu'nda evlenmişler ve aynı semtteki, her ikisinin doğup büyümüş oldukları o güzel evde, kendilerine ayrılan odaya yerleşmişler. Evlilik tarihlerini tam olarak bilmiyorum. Evlilik ve doğum kayıtları sinagogun hahamı, *mare-de atra*⁸ tarafından tutulurdu. Ama

Hasköy'de o kadar çok yangın oldu ki, belge niyetine kuşaktan kuşağa aktarılanlar ve aktarılanlardan akılda kalanlarla yetinmek zorundayız. Mevsimlerden yaz olduğu söylenir.

Senor Padre'sinin⁹ sözünün dışına çıkmayı aklından bile geçirmeyen Jak Samanon yine de bu evlilikten epey tedirginmiş. Akraba evliliğinden sakat çocuk doğabileceğini dostu Doktor Abrevaya'dan (Marmaralı) işitmiş ve çocuk sahibi olmayı 1905 yılına kadar ertelemiş. Eliza'nın hamileliği çok zor geçmiş.

"Annem üç aylık hamileyken düşük yapmış; acele çağrılan Doktor Fresko onu muayene ettikten sonra kendisine müjdeyi vermiş: 'Aman sakın kalkmayın, ikiz duruyor!' İkiz

8. Bir yöredeki Musevi cemaatinin en yetkin din adamı.

9. Bey baba.

benmişim! Erkek kardeşime bir tekme savurarak bütün yeri işgal ettiğimi söylerdi aile büyükleri... 5 Mart tarihinde doğmuşum, Purim Bayramı'nda."¹⁰

Artık Eliza'ya, kırk gün boyunca yataktan kalkmayıp tebriğe gelen konu komşuyu, eş dost, akrabayı kabul etmek kalıyordu. Aralarında ağır bakışlı (hele gözü maviyse) biri bulunur kaygısıyla annesi, taze *Nonika*¹¹ Marianuça misafirler gittikten sonra, *klavos de kornner*, yani karanfil taneleri yakmayı ihmal etmezdi.

Zaten sarımsak dişleri ve karanfil taneleriyle dolu (*ajos l klavos*), pembe kurdeleyle bağlı torbacıklar, at nalı ve ipliğe geçirilmiş mavi boncuklar, ne yüksek pirinç yatağın bir sütunundan, ne de aynalı konsolun köşesinden eksik olurdu. İçinde lavabo bulunan mermer masanın üstünde küçük bir cam kâsede de tuz bulundurulurdu. Tabii ki Adile bebeğin beşiği mavi bir ipe bağlanarak sallanıyordu. Nazar saldırısına savunma eksiksizdi!

"İyi aileler" alafranga mobilyalı taş binalarda otururlardı.

10. İbrani takvimine göre her yılın Adar ayının 14. gününe, miladi takvime göre Şubat-Mart aylarına tekabül eden bayram. Pers İmparatorluğu döneminde Yahudilerin, Vezir Haman'ın yok etme planından Kraliçe Ester ve kuzeni Mordehay'ın girişimleri sayesinde kurtulması, Purim Bayramı'nda büyük bir coşku ve ziyafetlerle kutlanır.

11. Ninecik.

“Adımı Meryem Adile koymuş babam. Zaten o da resmi evraklara Jak değil de Yakup Samanon imzasını atardı. Türk isimleri taşımamızı istiyordu.”

İstiyordu ama, aile fertlerinden doğru dürüst Türkçe konuşanına rastlamak çok zordu. Adile’yi küçükken, babası dahil herkes Adelika diye çağırırdı, sörler okulunda ise ona Adel diye hitap edildi.

İlk kızları doğduktan sonra Samanon ailesi Hasköy’de ancak beş yıl kadar oturdu.

Adel’in hatırladığını sandığı olaylar ve görüntüler, belki de annesinin kendisine ve kız kardeşi Linda’ya daha sonra anlattıklarından ibarettir.

Hasköy’de çoğu evler ahşaptı. Birbirine benzeyen cumbalı evler, daracık sokaklarla çevrili dörtgenler oluşturuyordu. Kimi evlerin arka cephesi, komşularla paylaşılan geniş bir avluya bakıyordu. Sokağa bakan cepheler sade bir görünüm sergilerken, arkadaki bahçelerde sardunyalar, manolyalar, güller, begonyalar ve yaseminler coşuyor, pembe ve beyaz sümbül ağaçları yükseliyordu.

Derler ki, komşularla paylaşılan parke taşlı o geniş avlular, cemaatin can noktası, harcı ve de aynasıydı. Ama Eliza ile annesi oradaki kadın sohbetlerine pek katılmazlardı. Hasköy’ün “iyi” ailelerinden olan Samanonlar, alafranga mobilyalı (yani

Hasköy’ün son günleri.

Sıradan ama benzersiz bir hayatın, bugün hâlâ bize söyleyecek çok şeyi var

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında, İstanbul'un Hasköy semtinde, sıradan görünen bir Yahudi ailesi... Jak Samanon, eşi Eliza ve kızları Adel; yangınların, bayramların, korkuların ve umutların iç içe geçtiği bir dünyada, kendi geleneklerinin sınırları içinde yaşayıp giderler. Ancak her şeyin değiştiği o dönemde bu sınırlar Jak Samanon'a dar gelmeye başlar...

Bir hukuk danışmanı olarak yükselen siyasal ve toplumsal hareketleri yakından izleyen Jak Samanon, adalet, özgürlük ve eşitlik düşüncelerinin peşine düşer. İttihat ve Terakki'nin faaliyetleri ve Jön Türk İhtilali, onda hem cemaatini hem de Osmanlı toplumunu yenileme arzusunu güçlendirir. Ona göre bu ikisinin yazgısı birbirinden ayrı değildir. Ancak art arda yaşanan hayal kırıklıkları, yerini derin bir suskunluğa bırakır. Jak Samanon, kırk sekiz yaşında bu dünyadan göçüp gider.

Jak Samanon'un hikâyesinin bugüne ulaşmasını sağlayan ise kızı Adel'dir. Adel için babası, çocukluğunun unutulmaz kahramanı olduğu kadar çözülmemiş bir muammadır da. Onu anlatırken hem hayranlık vardır sözlerinde hem de içten içe cevaplamaya çalıştığı bir soru: Babam kimdi, neyin peşindeydi?

Araştırmacı ve gazeteci kimliğiyle Türkiye'nin kültür dünyasında özel bir yer edinen Lüz Behmoaras, annesinin anılarından süzülen bu öykümsü anlatıda bir ailenin kırılan hafızasına, bir cemaatin görünmez acılarını ve bir şehrin değişen ruhunu incelikle bir araya getiriyor.

Ve geriye, hâlâ cevabı aranan o soru kalıyor:

Kimsin Jak Samanon?

